

JAN-CHRISTIAAN OORTWIJN: TANDARTS ÉN CONCERTMEESTER

TWEE PASSIES

Jan-Christiaan Oortwijn heeft als concertmeester en als restauratief tandarts een opmerkelijke dubbelcarrière. In zijn praktijk raken beide werkgebieden elkaar soms. Omdat hij zijn tandarts carrière startte bij een oudere collega die veel musici behandelde en zelf musicus is, heeft hij er zelf nu ook veel in zijn patiëntenbestand.

In de praktijkruimte staat veelal Radio 4 aan. Op vrijdagmiddag gaat die echter vaak uit, want dan willen ze wel eens wat te ruig programmeren.

Als jongen van tien kwam Jan-Christiaan Oortwijn thuis met de boodschap: 'Ik wil vioolspelen'. Hoe dat zo kwam weet eigenlijk niemand in de familie meer zo precies, zegt hij. Hij kreeg vanaf zijn achtste algemene muzikale vorming en leerde hiermee blokfluit spelen. 'Maar ik heb wel een vermoeden van hoe de overstap naar viool is gelegd', vertelt hij. 'Toen ik vijf was hertrouwde mijn moeder en tijdens het huwelijksfeest speelde een zigeunerorkest. Ik heb de hele avond aan hun voeten gezeten. Op mijn twaalfde begon ik thuis mee te spelen met de elpees met zigeunermuziek die in de platenkast stonden. En niet veel later ging ik naar de studentensociëteit, waar ik mee kon repeteren met het

studentenzigeunerorkest Malac Banda. Ik weet nog dat de *primász* mij op een feest zijn viool in handen drukte en dat die nog veel te groot voor mij was. Maar ik slaagde er wel in de paar liedjes te spelen die ik uit mijn hoofd kende.'

De liefde voor de zigeunermuziek bracht Oortwijn in contact met Tata Mirando en zijn orkest. 'Ik heb later zelfs nog met hem mee mogen spelen', zegt hij. 'En ik heb les gehad van zijn zoon Nello. Bijzondere lessen, want heel anders dan op de muziekschool. Daar leer je klassieke stukken uit boeken met etudes. Bij de zigeuners komt er geen boek aan te pas. Logisch eigenlijk, want taal leer je ook niet door te lezen en schrijven. Het effect is wonderlijk. Als ik bladmuziek uit mijn hoofd moet leren

Frank van Wijck is freelance journalist gespecialiseerd in de gezondheidszorg.

kost me dat veel tijd en moet ik het bijna opnieuw leren als ik er jaren later naar terugkeer. Maar zo'n zigeunermelodie speel ik gewoon uit het hoofd zó weer.'

Concertmeester

Hoe groot zijn fascinatie voor de zigeunermuziek ook was, ook de klassieke muziek bleef Oortwijn trekken. Zozeer zelfs dat hij al op zijn veertiende voor het eerst concertmeester werd, de aanvoerder van de eerste violen en de belangrijkste musicus uit het orkest.

1985. Privé-les in Hongarije van de legendarische Lajos Boross (1925-2014).

Jan-Christiaan speelt in het restaurant van Lajos Boross.

Als 'stehgeiger' in het Hongaarse restaurant. Let op het rolletje bankbiljetten onder de toets van de viool (het zwarte gedeelte waarover de snaren lopen).

Voor het publiek altijd direct herkenbaar als degene die links van de dirigent zit. 'Dat was in het orkestje van de muziekschool in Wageningen, waar ik toen vioollessen kreeg bij Dick Blokbergen', herinnert hij zich. Twee jaar later kreeg hij dezelfde functie in het orkest van het Wagenings Lyceum waar hij op school zat. 'We hadden daar een heel actieve muziekdocent, Cees Mobach', zegt hij. Functies als concertmeester in heel veel andere orkesten volgden. En optredens op alle mogelijke plaatsen. Samen met een pianist in Montreal bijvoorbeeld. 'Dat was tijdens balletlessen', herinnert hij zich. 'Heel bijzonder voor de dansers, want meestal worden die alleen door een pianist begeleid.' Maar als het zo uitkwam, ging hij ook graag met een orkest mee op tournee in China.

Sinds 1994 is hij concertmeester van *Het Orkest Amsterdam*, waarmee hij in juni nog een familieconcert speelde in Paradiso. 'De Schilderijtentoonstelling van Moessorgski en *Babar het olifantje* van Poulenc. Heerlijke stukken om te spelen', zegt hij. Maar hij speelt overal, en valt ook wel in als concertmeester.

Vrijheid en techniek

De liefde voor de zigeunermuziek heeft Oortwijn's muzikale smaak verbreed. In meerdere concertboekjes staat zijn citaat: 'Van mijn klassieke leraren leerde ik vioolspelen, van de zigeuners leerde ik muziek maken'. Hij vertelt: 'Dat is ook echt zo. In de lessen die ik van Nello kreeg, ging het veel meer om de vrijheid van het spelen dan om de techniek. Het ging hem erom je hart te laten spreken en dat heeft zeker beïnvloed hoe ik klassiek speel.'

Hoewel zijn muzikale smaak breed is – 'Ik vind iets mooi of niet mooi en dat kan van alles zijn' – luistert hij thuis vaker niet dan wel naar muziek. 'Ik heb redelijk wat cd's, maar merk dat muziek me ook erg kan afleiden', zegt hij. 'Die cd's gebruik ik vooral heel gericht om een optreden voor te bereiden. Wat ik wel heel mooi vind is Latijns-Amerikaanse muziek, of het werk van Zapp 4. Met twee leden daarvan heb ik eens een theaterproductie gedaan: strijkkwartet, gitaar en vijf zangers. De componist stelde terecht dat de improvisatiesolo's beter aan de anderen konden worden

overgelaten, aan die snelheid en virtuositeit kan ik niet tippen. Wat ik ook mooi vind is flamenco of Argentijnse tango. Ik heb vroeger veel gedanst. Maar dat was in de tijd dat je nog lang over je studie kon doen. Negen jaar in mijn geval, maar wat wil je als je vaak weg moet voor optredens en vier avonden per week traint voor dansen.'

Knutselen

Inderdaad, Oortwijn ging studeren. 'Iets waarover je toch echt moet gaan nadenken als je een jaar of zeventien bent', zegt hij. 'De vioolleraar die zei dat hij een zeker talent, maar ook een zekere luiheid in mij erkende, had volledig gelijk. Ik had als violist niet voldoende gestudeerd om als solist carrière te kunnen maken en zag het niet zitten om fulltime in een orkest te spelen of te gaan lesgeven.'

Toch was zijn keuze voor het tandartsvak opmerkelijk, want hij was als de dood voor de tandarts. 'Ik vond geneeskunde, biologie en scheikunde wel leuk', zegt hij, 'maar wat me in het tandarts-werk aansprak was het ambachtelijke: knutselen en mooie dingen maken. Dat ►

vind ik nog steeds. Je hebt een wetenschappelijke opleiding gehad en die heb je ook nodig voor je probleemoplossend denken, maar in de praktijk komt het toch neer op met je handen werken. Lelijke tanden weer mooi maken, mensen die zich schamen voor hun gebit weer laten lachen.'

Sinds 1995 heeft Oortwijn als implantoloog en restauratief tandarts een eigen verwijspraktijk in de Amsterdamse binnenstad. Daarnaast is hij ook senior tandarts verslavingszorg bij het centrum voor bijzondere tandheelkunde Jellinek. 'Dat laatste ligt in het verlengde van het ontheemdenproject dat ik bij ACTA deed', vertelt hij, 'bedoeld om tandheelkundige zorg te verlenen aan daklozen en illegalen. Toen dat project stopte belde Jellinek en ik zei direct ja. Het werk dat ik daar doe is heel uitdagend. De tandheelkundige problemen zijn enorm en de middelen die ons daar

ter beschikking staan zijn vrij beperkt. Maar vooral de psychopathologie maakt het soms lastig. De patiënten daar kunnen heel labiel zijn, zelfs denken dat er zendertjes in hun vullingen zitten. Feitelijk heb je er te maken met twee groepen. De eerste is de *harm reduction*. De heroïneprostitués bijvoorbeeld hebben vaak gebitten die in ellendige staat verkeren. Zij komen alleen maar als ze pijn hebben. Een afspraak maken om de problemen op een wat langere termijn aan te pakken heeft geen zin: voor de toestand van hun gebit hebben ze geen belangstelling. Als ze dus met een pijnklacht komen, probeer je bij die gelegenheid zoveel mogelijk te doen.

De tweede groep is die van de verslaafden die in een kliniek zijn om af te kicken. Hun kun je een enorme *boost* geven – weer meedoen aan het sociale leven of durven solliciteren – door hun gebit weer op orde te maken. Je ziet ze

groeien en weer een tandenborstel pakken. De implantologie vind ik ook mooi om te doen hoor – het vereist planning, kennis en vaardigheden – maar ik vind het prachtig om te zien hoeveel je bij Jellinek met eenvoudige middelen kunt bereiken. Het doet een heel ander beroep op je creativiteit, net zoals zigeurnmuziek op een heel andere manier een beroep op je creativiteit doet dan klassieke muziek.'

Het een na het ander

Opvallend is dat Oortwijn over beide carrières even gepassioneerd praat. Hij vertelt: 'Vrienden zeggen dat ik mij pas echt laat zien als ik viool speel. Mijn werk als tandarts heeft inderdaad niet de intensiteit en emotie die wel kenmerkend zijn voor het spelen. Maar ik heb nooit spijt gehad van mijn keuze, beide vakken zijn me lief.' Hoe heeft hij ze al die jaren beide naast elkaar kunnen

Concertmeester (zie pijl) van Het Orkest Amsterdam. ↑

managen? ‘Gewoon het een na het ander doen’, zegt hij nuchter. ‘Ik kan niet vioolspelen en boren tegelijk, dus ik heb altijd keuzes moeten maken. In de praktijk heeft dit betekend dat ik jarenlang drie dagen per week als tandarts heb gewerkt en de rest van de tijd als violist. In het volle besef dat zo’n parttime praktijk niet heel rendabel is, zeker niet als je die regelmatig dichtgooit om op tournee te gaan, waarvoor je een fractie betaald krijgt van je tandartswerk. Op een gegeven moment ben ik dus wel mijn prioriteiten gaan verleggen, maar de muziek blijft nog steeds een groot onderdeel van mijn leven. Het loopt ook in elkaar over. Soms heb ik overdag iemand in de stoel met wie ik ’s avonds op het podium sta. Dit komt omdat ik mijn werk in Amsterdam startte in de praktijk van Leopold van Loon. Zijn vrouw was musicus en hij had veel musici in zijn praktijk. Hij behandelde bijvoorbeeld een fluitist bij wie de tanden kapot waren door een val van zijn fiets. In het ergste geval is zo iemand gewoon in één klap arbeidsongeschikt, maar dankzij Leopold is hij tot op hoge leeftijd actief geweest.’

Vanuit deze achtergrond heeft Oortwijn nu regelmatig musici in zijn eigen praktijk. ‘Ze vinden het fijn als ze iemand hebben die hun werk begrijpt en de gevoeligheden in het gebit die daarbij komen kijken’, zegt hij. ‘Strijkers bijvoorbeeld kunnen tijdens het spelen ongelofelijk klemmen. En ik had eens een trompettist in de praktijk die vanwege zijn tandstand het mondstuk scheef op de mond plaatste. Rond zijn veertigste kreeg hij hierdoor blessures en er moest een tand uit. Dat is een rampscenario voor een blazer. Het is belangrijk dat te onderkennen en te weten welke invloed tanden hebben op de embouchure. Je moet ook meedenken met zijn werkschema. Het kan wel een jaar duren voordat hij weer op niveau kan spelen, en dat hij de ingreep dus het best in een rustige periode in zijn werkschema kan ondergaan.’

Als concertmeester is Oortwijn aanvoerder van de eerste violen, bij uitstek werk in samenspel dus, terwijl tandartsen bij uitstek bekend staan als solisten. ‘De dynamiek is inderdaad heel verschillend’, zegt hij, ‘maar het is een misvatting te denken dat je als tandarts solistisch werkt. De verschillende disciplines in de mondzorg zitten het beste resultaat voor de patiënt alleen maar in de weg als ze niet goed samenwerken.’ ◀